

ZA SKRIVNOSTNIM PAJČOLANOM NAJVEČJE GORNIŠKE NESREČE NA SVETU

KATASTROFA POD PIKOM LENINA

V petek, 13. julija letos, je umrlo vsaj 43 alpinistov in plaz, ki ga je sprožil potres in pod seboj pokopal bazno taborišče pod Pikom Lenina v sovjetski osrednji Aziji. To je največja tragedija v gorniški zgodovini. Nekateri ocenjujejo, da je smrtni davek terjal skoraj 60 življenj. Sovjetske oblasti so obsodili, da so prikriale resnico. Richard Cowper je iz pogovorov s preživelimi sestavil zgodbo, ki prča, kaj se je v resnici zgodilo pod Pikom Lenina tega nesrečnega 13. julija.

43 ALI 65 MRTVIH?

Nihče ne ve natanko, koliko svetovno znanih gorskih vodnikov leži pokopanih pod ledom in snegom v samotnem grobu na višini 2286 metrov na Piku Lenina v Pamirju v sovjetski osrednji Aziji. Nihče tudi ne more natančno razumeti, zakaj reševalni helikopterji nikoli niso prispeli na prizorišče tragedije v taboru II na pobočju tretje najvišje sovjetske gore. Ne glede na to pa je le usoden potres s središčem več sto milj stran, v Hindukušu v severovzhodnem Afganistanu, privedel do največje tragedije v zgodovini svetovnega gornišva.

Najmanj 43 alpinistov iz šestih držav je izgubilo življenje v petek zvečer, 13. julija, ko je orjaški plaz zasul njihov tabor. Nekateri, ki so pomagali pri reševanju, domnevajo, da je pod plazom umrlo celo najmanj 65 alpinistov. 23 žrtev je članov leningraškega alpinističnega kluba. Med njimi je tudi Leonid Troščinenko, eden od najboljših sovjetskih alpinistov. Troščinenko je lani vodil uspešno odpravo, ki je začrtala prvenstveno smer na Kangčendzengo, tretjo najvišjo goro na svetu. Pred nesrečo se je Troščinenko skupaj z moštvo iz Leningrada povzpel na Pik Lenina.

Približno 24 ur po tragediji sta dve ruski reševalni ekipi iz tabora I sedem ur plezali do prizorišča tragedije, toda reševanje je bilo od vsega začetka zmedeno in polno medsebojnih obtoževanj. Reševalci niso imeli niti lavinskih psov, niti lavinskih žoln, skratka, nobenih sodobnejših priprav za reševanje izpod plaz. Alpinisti so zaman prosili za dodatno opremo in helikopterje do tabora II. Ženevski alpinistični klub je protestiral, kajti pri njihovih zahtevah so ruske oblasti pokazale premalo smisla za sodelovanje. Zagrozili so celo, da bodo bojkotirali sovjetske gore. Sovjetske oblasti so zavrnile tudi zahtevo domačih alpinistov, naj do konca sezone zaprejo Pik Lenina za vse obiskovalce.

Moskva je objavila število tistih, ki naj bi jih pokopal plaz. Zadnji spisek se glasi: 27 Sovjetov, 6 Čehov, 4 Izraelci, 3 vzhodni Nemci, 2 Švicarja in 1 Španec. Toda oblasti so obtožili, da prikrivajo pravo resnico o tej tragediji.

SREČNI IN NESREČNI PLEZALCI

Sovjetski alpinizem ima kruto preteklost. Maja letos je okrog 20 ruskih alpinistov izgubilo življenje na Elbrusu, najvišjem vrhu v Evropi. Šest let prej je osem sovjetskih žensk umrlo v dvomljivih okoliščinah na pobočju Pika Lenina. Do petka, 13. julija letos, ki pomeni največjo alpinistično katastrofo, je bila po Guinnessovi knjigi rekordov največja nesreča v zgodovini gornišva leta 1952; takrat je umrlo 40 sovjetskih alpinistov med vzponom na Mount Everest s tibetanske strani. Vendar te tragedije sovjetske oblasti niso nikoli uradno priznale.

Veliko alpinistov, ki so pomagali pri reševanju izpod plaz na Piku Lenina, je prepričanih, da je tod taborilo še precej neprijavljenih Bolgarov, Rusov in Vzhodnih Nemcev. Tako bi se utegnilo število žrtev povečati vsaj za polovico. Sovjetske oblasti zavračajo obtožbe in hkrati zanikajo, da je pod plazom kdo, ki ga ne bi registrirali. Nikolaj Čjorni iz sovjetskega ministrstva za šport, ki je obiskal to območje, pravi: »Ni res, da bi Bolgari umrli. Vsi so živi in so se že vrnili v domovino.« Vsekakor drži, da sta od ducata plezalcev, ki so takrat bivali v taboru II, ostala živa samo dva: Rus Aleksander Korin iz Leningrada (na Piku Lenina je bil že sedemkrat in ga pozna bolje kot kdorkoli) in češki alpinist Miroslav Brozman.

Korin pravi: »Vsi smo bili v svojih šotorih. Skoraj sem že zaspal, ko sem zaslišal grozeče bučanje. Zvok je bil bolj podoben potresu kot pa plaz. Od vsepovsod se je vsipal sneg, pomešan z ledom. Ostal sem pri zavesti. Po 50 ali 60 zaporednih valovih snega in ledu nisem mogel videti ničesar več. Poskušal sem dihati. Roke sem dal na obraz. Nisem bil zakopan. Zadnji val me je, kot po čudežu, naplavil na površje. Bil sem omamljen, vendar me ni bilo strah. Zavedal sem se, da mi preostaja le še boj za preživetje in nič drugega.«

Njega in ostale je plaz potisnil več kot 300 metrov čez greben v skorajda raven ledeni slap z razpokami in seraki. »Blizu mene je bil Slovak do pasu zakopan v snegu. Pomagal sem mu, da se je izkopal ven. Opazila sva noge, štrleče iz snega. Bil je Španec Enrique Roca. Toda bila

sva preveč izčrpana, sneg pa je bil tako zbit, da ga nisva mogla izkopati. Domneval sem, da je že mrtev.»

POBOČJE SE JE UTRGALO

Le približno 800 metrov stran je britanski alpinist Mark Miller vodil ekspedicijo šestih članov in samo po srečnem naključju so se izognili tragediji. Tako kot vsi alpinisti v zadnjih 30 letih je tudi on sprva nameraval prebiti noč v taboru II. Vendar se je — kot po nagonu — odločil, da postavi šotor višje od glavnega tabora.

»Ura je bila malo pred pol deveto,« pravi, »pol ure pred temo. In močno je snežilo. Kuhal sem, ko nenadoma zaslišim močno hrumenje. Stekel sem ven, da bi videl, kaj je s strmino nad šotori. Pogledal sem proti taboru II in videl okoli 20 ljudi, ki so brezglavo begali v vse smeri. Nekaj sekund kasneje se je plaz utrgal s celotnega pobočja. Ogromen leden slap je pokopal pod seboj vse. Ko se je ustavil in ko smo videli njegove razsežnosti, smo se prepričali, da tega nihče ni mogel preživeti. Toda ko se je pršec polegel, smo slišali glasove.«

Ker se je Miller bal, da bi se utegnil sprožiti še kakšen plaz, je poslal kolege na čelu s svojim namestnikom Andyjem Broomejem na varnejše mesto pod gorami, sam pa je z zdravnikom začel iskati preživele.

»Začeli smo ob devetih zvečer. Vreme se je slabšalo. Močno je snežilo in pihal je hud veter. Iskali smo, kjer smo mogli, toda bilo je brezupno. Sneg, pomešan z ledom, je bil preveč zbit. Nič ni kazalo, da bi tam sploh kdaj stal tabor. Vpitje je potihnilo čez kakšno uro. Iskali smo do treh zjutraj, potem pa smo skopali snežne luknje, kjer smo prenočili.«

Ne da bi Miller vedel, sta kakih 400 metrov stran Korin in Brozman — brez srjace, škornjev in nogavic — prebila noč v snegu pri temperaturi precej pod ničlo, pokrita samo s šotorom in vetrovkami. Miller se je naslednje jutro vrnil v tabor I, da bi poiskal pomoč. Povedal je alpinistom o glasovih v opustošenem taboru II.

SREČNO NAKLJUČJE

»Z daljnogledom smo opazovali območje pod taborom II in na naše začudenje opazili moža v ledenem slapu, ki je pomagal hudo ranjenemu tovarišu. Njegov pogum je bil vreden občudovanja,« pravi Christian Zaugg, vodja 12-članske švicarske odprave, ki je v plazu izgubila dva člana. »Pozneje sem srečal obadva. Rekel sem Korinu: 'Imeli ste preklemsko srečo.' Ostro me je pogledal, si odpel srjaco in mi pokazal križ na verižici.«

Naslednji Leningrajec, ki je ušel beli smrti, je bil Vladimir Baliberdin, najslav-

nejši sovjetski alpinist, ki se je kot prvi državljani Sovjetske zveze leta 1982 povzpел na Everest. Zadnji hip se je bil odločil, da se povzpne do tabora III.

Nekoliko manj znan alpinist, ki je za las ušel plazu, je Boris Metnik, ruski vodnik štiričlanske izraelske odprave. Vse te je ubilo v taboru II. Na dan nesreče je gostil Baliberdina in tri tovariše — med njimi tudi dekle — v svojem šotoru sredi tabora II.

Na Metnikovo srečo je Baliberdinova skupina pozabila svoje plinske bombe v njegovem šotoru. Odpravil se je za njimi, kajti vedel je, kako pomembna je tekočina za preživetje na tej višini. Med vzponom je srečal dekle, ki je zaradi višinske bolezni sestopala na kraj, od koder se ni nikoli več vrnila. Potem ko je Metnik izročil plinske bombe, se je odločil, da je pametneje nadaljevati pot do tabora III na višini 6236 metrov in tam prebiti noč s prijatelji. Naslednje jutro, 14. julija, so se zaradi vse slabšega vremena vsi štirje vrnili v tabor II.

»Ko smo prišli dol, kjer naj bi stal moj šotor,« pravi Metnik, »sem najprej pomislil, da smo se najbrž izgubili. Pobočje je bilo namreč videti kot smučišče; bilo je enakomerno zglajeno. O kakršnekoli šotoru ni bilo ne duha ne sluha. Kmalu potem, ko sem zagledal dva alpinista (Korina in Brozmana) v brezupnem položaju, sem spoznal, da je ves tabor in z njim neznano število mojih prijateljev dobesedno pometlo.«

ZAKAJ NI BILO HELIKOPTERJEV?

Christian Zaugg pravi: »Oblasti še vedno niso ugotovile natančnega števila mrtvih. To je sramota. Ruski alpinisti in vodniki so pokazali precej poguma, toda niso imeli nobene opreme razen smučarskih palic. Zaprošili smo za helikopter, toda niti po petnajstih dneh niso poslali ničesar — ne sond, ne psov, ne lavinskih žoln. Država z vesoljskimi plovili, sateliti in z velikim vojaškim letalskim oporiščem v bližini nima ustrezno opremljenega reševalnega moštva za celoten Pamir. Celo tako revna država, kot je Peru, ob velikih nesrečah pomaga s helikopterjem.«

Sovjetski tiskovni predstavnik Nikolaj Čjorni se s tem ne strinja: »Ne vem, kako vi na Zahodu ukrepate pri takih reševalnih akcijah, kajti znano je, da se helikopterji ne morejo dvigniti čez 5000 metrov,« pravi. »Ti pristanejo na 4200 metrih, od tod pa morajo reševalci nadaljevati peš.« Tisti tuji alpinisti, ki se spoznajo na reševanje v gorah, vedo, da Aeroflotovega helikopterja MI-8, ki jim je prej prevažal opremo iz baznega tabora, po nesreči niso mogli uporabljati v taboru II. Vendar pa pravijo, da bi lahko uporabili druge vrste helikopterjev.

Doug Scott, eden izmed najbolj znanih britanskih gornikov in dober poznavalec

Pamirja, sodi med tistih nekaj tujcev, ki so se seznanili s problemom z obeh strani. Civilne in vojaške sile so tod strogo ločene, zato sovjetski vojaški helikopterji običajno ne sodelujejo pri reševanju na morju ali v gorah, pravi Scott.

Mark Miller se strinja: »Pamir je precej drugačen od Alp. Sovjetska zveza ni Švica. Najvišji vrhovi so več kot 3000 metrov višji. Na teh višinah je vreme večinoma obupno. Če greš v Himalajo, ne pričakuj pomoči helikopterja — in zakaj bi jo torej pričakoval v sovjetski osrednji Aziji, na meji dveh vojskujočih se sovjetskih republik, Tadžikistana in Kirgizije?«

»V SZ SE NI NIČ SPREME NIL O!«

Kakorkoli že, celo tradicionalno uglajeni Scott je izgubil potrpljenje leta 1974, ko je sodeloval pri reševanju skupine alpinistk, ki jih je na Piku Lenina ujela nevihta. »Bili smo daleč spodaj na robu ledenika, ko smo to zvedeli. Od lokalnih oblasti smo zahtevali helikopter, da bi nas čim hitreje popeljal na goro. Odklonili so. Lahko bi prihranili nekaj dni. Preden smo dosegli te nesrečnice, je vseh osem umrlo v neurju. Ko smo sesto-

pili, smo v baznem taboru na tleh opazili bele namizne prte, ki so ostali od velike proslave. Zvedeli smo, da so takrat helikopterje potrebovali za prevoz lokalnih dostojanstvenikov, ki so bili navzoči pri slovesnosti ob zaključku velikega mednarodnega alpinističnega tabora. Ob tem sem pobesnel in poskušal prevrtni policijski avto,« pravi Scott.

Tudi ruski alpinisti so jezni: »Mi nimamo reševalnih služb, ki bi bile vredne tega imena,« pravi Aleksander Korin. »To je tragično... Nobene možnosti ni bilo, da bi komurkoli pomagali na Piku Lenina. Toda obstajajo primeri, kjer bi lahko kaj storili, pa nismo. Najtežje v Sovjetski zvezi je najti krivca. Ne vemo, koga grajati. Nihče za ničesar ne odgovarja. Govorijo o 'glasnosti', toda ničesar se še niso naučili. Nič se ni spremenilo.«

Čjorni zavrača takšne obtožbe. Prek 120 sovjetskih in tujih reševalcev je še dolgo z lavinskimi psi in najsodobnejšo tehnologijo iskalo ponesrečence, pravi Čjorni. Edino, s čimer so se vsi strinjali štiri tedne po nesreči, je dejstvo, da za ljudi, ki so ostali pod plazom, ni več rešitve.

(Financial Times, Velika Britanija; prevedel Matej Surc)

EKOLOGIJA SMUČANJA

TUJCI IN TUJKI V BELEM GORSKEM SVETU

IGOR MAHER

Korenine smučanja sežejo daleč nazaj v zgodovino.

V predelih z obilico snega (nordijske dežele, Kanda, Sibirija) so si prebivalci teh dežel že od nekdaj pri potovanjih, lovu in vojskovanju pomagali s posebnimi pripomočki, ki so bili v začetku krajših oblik (krplje), sčasoma pa so se podaljševali do današnje oblike smučí («dolge krplje»).

Do prehoda iz praktične v rekreativno-športno uporabo smučí je prišlo šele v preteklem stoletju, kar lahko povežemo z obilico prostega časa tedanjih meščanov na račun industrijske revolucije. Leta 1843 so na Norveškem izvedli prvo smučarsko tekmovanje; šlo je za klasično obliko smučanja (tek).

Alpsko smučanje je še mlajše in seže v konec 19. stoletja. K razvoju so precej pripomogli alpinisti, ki so smučí uporabljali za olajšanje dostopa do sten, sčasoma pa so spoznali tudi užitek spusta v dolino. Pri tem ne moremo mimo imen švicarskih alpinistov dr. Wilhelma Paulkeja (1873—1949) in Matthiasa Zdarskyja (1856—1940). Slednjemu gre zahvala za izvedbo prvega slaloma (izvor besede je nordijski: »slad« — »laam« = sled na strmini) v

letu 1905. Od tedaj do danes smo priča neverjetnemu razvoju tako tekmovalnega kot rekreativnega smučanja.

NARAVNE DANOSTI ZA SMUČIŠČA

Glavno torišče smučarske dejavnosti je vezano na Alpe. Ta gorska veriga s svojimi 1200 km dolžine in 300 km širine je izredno zanimiva celota, predvsem zaradi naravnih, kulturnih in zgodovinskih značilnosti. Te znamenitosti pa postajajo vse bolj ogrožene zaradi agresivnosti prometa, energetskih objektov, nedorečenosti v razvojnih usmeritvah gozdarstva in kmetijstva, propadanja kulturne krajine in v zadnjem času splošnega propadanja gozdov. Najbolj negativno pa na alpski prostor vpliva turizem, predvsem zimski. V Alpah je približno tisoč turističnih centrov s poudarjeno zimsko dejavnostjo, ki poleg velikih prenočitvenih zmogljivosti nudijo obilico smučarskih prog s pripadajočimi žičnicami (njih število se giblje okoli 15 tisoč). Skromen delež k tej turistični razvitosti prispeva tudi naša deželica na sončni strani Alp.

V Sloveniji kljub precejšnji površini gorskega sveta razmere za razvoj zimsko-športnih dejavnosti niso ugodne. V nasprotju s centralno gmoto alpskega ma-